

JENNIFER KLINEC

Een tijdelijke bruid in Iran

*Een waargebeurd verhaal
over eten en liefde*

Vertaald door Hanneke Majoor



Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen



www.kosmosuitgevers.nl

 @Kosmosuitgevers

Oorspronkelijke titel:

The Temporary Bride – A Memoir of Love and Food in Iran

Oorspronkelijk gepubliceerd in Groot-Brittannië

door Virago/Little Brown Book Group UK

Uitgebracht in de Nederlandse taal door tussenkomst van
Janis A. Donnaud & Associates, Inc. en Sebes & Van Gelderen

© 2014 Jennifer Klinec

© 2015 Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

Vertaling: Hanneke Majoor

Omslagontwerp: Studio Marlies Visser

Omslagbeeld: Shutterstock

Vormgeving: www.intertext.be

ISBN 978 90 215 5964 3

ISBN e-book 978 90 215 5965 0

NUR 320

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke
andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid
samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever stelt zich echter
aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele
onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

Proloog

We zijn iets begonnen wat tot een dagelijks ritueel is uitgegroeid. Het begint met mijn spannende ochtendlijke taxirit door de drukke straten van Yazd naar het appartementencomplex aan de rand van de stad. Meestal vraag ik de taxichauffeur om onderweg even te stoppen zodat ik bloemen kan kopen en dan zit hij zich ongeduldig te ergeren terwijl ik een keuze maak uit de lusteloze irissen en tulpen die op de een of andere manier hun weg naar deze plek in de woestijn gevonden hebben. Maar de chauffeur van deze morgen geeft me een ongemakkelijk gevoel, dus ik vraag hem niet om te stoppen.

Hij is ouder dan de andere taxichauffeurs en heeft niet het nieuwste kapsel, met haar dat door een hele pot gel overeind wordt gehouden. Er zit geen door de zon verbleekt zelfgeschreven taxibordje op het dak van zijn auto. Het is meer dan dertig graden, maar hij heeft een jasje aan over een dikke trui van ruwe wol. Zijn auto ruikt vaag naar rozenwater en tabak.

Onder het rijden laat hij een snoer houten bidkralen luid tikkend tussen zijn vingers door glijden. Het dashboard is volgeplakt met plaatjes van bebaarde profeten in verbleekte tinten groen. Hij is een van die vrome mannen met een strak gezicht die me nog steeds afschrikken.

Hij zegt niets tijdens de twintig minuten durende rit vanaf de plek waar hij zijn gedeukte Paykan toeterend naar de stoep manoeuvreerde om me op te pikken. Dit is waarschijnlijk een bijbaantje, iedere ochtend een paar uur, het gevolg van de stijgende inflatie en drie muntdevaluaties in alleen al het afgelopen jaar.

Ik speel onrustig met de lap roestkleurige katoen op mijn schoot, het uiteinde van de hoofddoek die losjes om mijn hoofd is gewikkeld. Een nieuwe gewoonte die ik snel heb opgepikt. Een schroevendraaier met een groen handvat is in het gat vlak naast mijn raampje gestoken. Het ding ram-melt als we de stoffige, brede weg met de zandkleurige bakstenen gebouwen op draaien waar Vahid met zijn ouders woont. Ik geef het equivalent van tien dollar, meer dan twee keer zoveel als de rit zou moeten kosten, en ik weet al dat ik niet op wisselgeld hoef te wachten.

In de drie dagen dat ik hier nu kom hebben de bewakers mijn gezicht snel leren kennen. Ze kijken op van hun krant en wuiven me de entree in en de trap op.

Vahids moeder draagt elke dag zwart. Ik wil haar met een omhelzing begroeten maar het is nog te snel. Iedere keer dat ik kom houdt ze haar sjaal om en ze buigt haar hoofd als ik foto's wil nemen. Met een kop kaneelthee bladeren we door onze gezamenlijke kookboekencollectie om het menu van de dag vast te stellen: kip in een granaatappelsaus met walnoten, of een visstoofpotje dat geurt naar fenegriek en tamarinde, een specialiteit van haar geboortestreek Khuzestan.

We zitten op de grond met een zilveren dienblad tussen ons in en sorteren bergen verse munt, basilicum en peterselie. Ik trek de wortels eraf, vol zand en piepkleine steentjes, en haal de bladeren door een emmer zout water. Zij pelt een hele hoop uien en snijdt ze in haar hand. Haar kleine mes

slaat tegen haar palm en nette, kleine halve ringen vallen in een plastic kom. Ze meet rijst af in een geschilderd kopje met een gouden rand en een rozenpatroon erop dat speciaal voor dit doel in de zak blijft zitten. Vier volle koppen in plaats van drie, omdat ik nog steeds als een gast wordt beschouwd en het zou een grote schande zijn als ik bij de maaltijd niet extra veel geserveerd kreeg.

Ik merk aan de manier waarop ze naar me glimlacht en haar verzuchting 'akheish' dat ik het evenwicht in dit huis herstel. Ze moet haar enige dochter wel erg missen. De zus van Vahid woont een busreis van zesentwintig uur hiervandaan, vlak bij de grens met Irak. Ze neuriet terwijl ze werkt, een geneurie dat te krachtig lijkt voor haar tengere gestalte, een geneurie dat noch kalmerend noch opgewekt klinkt. Integendeel, het zweeft zo om me heen dat ik me bewust blijf van haar aanwezigheid, als een centrum van zwaartekracht in de keuken.

Vahid en zijn vader zeggen allebei weinig tegen haar tijdens die lange ochtenden dat we samen koken. Zij houden zich bezig met eenvoudige reparaties. De enorme airco wordt van het plafond gehaald. Ze gebruiken schroevendraaiers om de filters eruit te peuteren en nemen die mee naar het balkon om het stof eruit te slaan. Hun taken zijn sociaal en gaan gepaard met lange gesprekken met de burens en het vragen van advies. Haar taak is eenzaam, het werk van de enige vrouw in huis. Ze komen hoogstens in de keuken om achter haar rug om een geschrapte wortel of een verdwaald stukje bloemkool te pikken. Verder zie ik ze alleen tijdens de maaltijden, als ze terugkomen van een taak buitenshuis, of van hun plek op het rood met donkerblauwe tapijt opstaan om de deur te openen voor de dagelijkse golf familieleden die tussen de middag binnenstroomt.

Terwijl het huis zich vult met de geur van saffraan, granaatappelsiroop en in boter gefruite uien, lijkt het wel alsof we voor een oeroud, koninklijk hof werken. We versieren elk gerecht met krullen van room en lijnen gehakte kruiden. We laten het *sofreh* tafelkleed met een klap opbollen. We leggen het op de grond en glijden er zonder te spreken in een gecoördineerde beweging met onze handen overheen om de eventuele kreukels uit het met gouddraad geborduurde patroon te strijken. We bedekken het met borden rijst, bestrooid met zuurbessen, schalen vol geurige stoofpotten en de kleine potten zelfgemaakte augurken met etiketten van haar hand. De mannen gaan snel zitten en eten alles bijna zonder te praten op, hun ogen aan de televisie gekleefd. Raakt hun bord leeg, dan scheidt hun vrouw het automatisch weer vol. Er worden stukken verschroeid brood voor ze neergezet; het handvat van de kan met *doogh*, de drinkyoghurt die Vahids moeder iedere nacht op de vensterbank laat fermenteren zodat hij gaat bruisen, wordt naar ze toe gedraaid zodat ze er makkelijk bij kunnen. In dit huis draait alles zonder ophef om de mannen die CNN en BBC kijken.

Ik luister half mee, maar het interesseert me niet echt. De journalist praat over de aankomende verkiezingen. Ahmadijad houdt een toespraak. De mannen doen hun best om de Engelse commentaarstem te begrijpen en proberen hardop te vertalen – een commentaar van wijzen en schreeuwen, hun mond halfvol met het eten dat wij bereid hebben. Niemand denkt eraan om het aan mij te vragen.

Vahids vader roept altijd het hardst: 'Weg met Amerika!'

Na de lunch volgt de thee. De schalen en borden worden verzameld en naar de keuken gebracht. Restjes worden in lege yoghurtpotten geschraapt zodat ze voor het avondeten

weer opgewarmd kunnen worden. De borden en het bestek worden in de gootsteen opgestapeld. Ik rol mijn mouwen op om de afwas te doen, maar Vahids moeder jaagt me weg. Ze gebaart dat ik bij de mannen moet gaan zitten; een hele traktatie. Ik werp een blik op Vahids vader en ooms die op de grond blijven zitten en met houten tandenstokers de restjes tussen hun tanden vandaan peuteren. Ik ga er niet bij zitten, maar schuif in de richting van een tante. We knippen om beurten ovale *toftoon*-broden in vieren, leggen de stukken op een stapel en vouwen die in een stuk stof voor het avondeten. Als we klaar zijn, voel ik dat ze een ring in mijn hand drukt. Het is een zware zilveren ring met een opzichtige rode steen. Ik doe hem glimlachend om en druk mijn vingers tegen elkaar om te zorgen dat hij niet afglijdt.

‘Ze is er heel trots op dat ze je die ring kan geven. Ze heeft hem in Mekka gekocht,’ zegt Vahid. ‘Jij bent de eerste buitenlandse die ze ooit heeft ontmoet, daarom wil ze hem aan jou geven. Maar maak je geen zorgen,’ voegt hij eraan toe, ‘Ik weet dat je hem lelijk vindt, dus je hoeft hem niet te dragen.’

Het slot van de kast in de hal maakt een metaalachtig geluid als hij wordt geopend en dat is het startsein voor het middagdutje. We pakken de kussens eruit en de wollen dekens met de dunne katoenen hoezen eromheen die met veiligheidsspelden op hun plaats worden gehouden. De vrouwen liggen in de ene kamer en de mannen slapen in een andere. Ik loop op mijn tenen om de moeders en tantes heen die al in nette rijen op de grond zijn gaan liggen en merk dat de scheiding van de mannen een frivole, vrije sfeer oproept. Dit is nog maar de derde of vierde dag dat ik hier ben, maar ik heb al mijn gewone plekje, in de hoek onder de dikke gele gordijnen die ons aan het zicht onttrekken.

Ik hoor gehoest en licht gesnurk uit de woonkamer komen en vang een paar glimpen op van Vahids vader en ooms, losjes in lakens gewikkeld. Ze hebben zich uitgekleeft tot op het lange grijze ondergoed dat ze onder hun broeken aanhebben. Enkels met elastische boorden steken uit in alle richtingen. De gefluisterde gebeden van de vrouwen om me heen worden zachter tot alleen hun kalme ademhaling nog te horen is. Ik ben opnieuw verbaasd over het gemak waarmee ze in slaap vallen met mij erbij, een vreemde toch nog.

Al is de intimiteit van het moment voor mij te groot om in slaap te kunnen vallen, ik ben blij dat ik een plek op hun vloer heb verdiend.

Plotseling, als bij toeval, ben ik in de besloten kring van een Iraans huishouden opgenomen. Ik word overspoeld door een golf warme gevoelens, doe mijn ogen dicht en val in slaap.

Een

Mijn herinnering aan de keuken uit mijn jeugd is dat mijn moeder me eruit wegjaagt. Uitgeput door een lange dag op het werk, maar vastbesloten om een zelfbereide maaltijd op tafel te zetten, wilde ze niet worden belemmerd door sta-in-de-wegs, gemors en zeker niet door onze gretige nieuwsgierigheid terwijl ze als een razende aardappels schilde of rauwe uien sneed voor in de komkommersalade. Het gevolg van haar efficiëntie was dat mijn moeder mij niet één ding heeft leren koken. Niet één ding.

Ik ben geboren in een immigrantengezin in het zuidwesten van Ontario. Het plattelandsweggetje waar ik aan opgroeide was niet veel meer dan een grindpad en de manier van leven was er wild, pionierachtig. Mensen verbrandden hun eigen vuilnis en douchten met naar zwavel ruikend water dat uit een put werd gepompt. Ze schoten met jachtgeweren op wasberen en af en toe op elkaars erfpoezen. Mijn zus en ik werden elke ochtend aan het eind van onze oprit opgepikt door een grote gele bus voor een rit van een uur naar school. Het duurde niet lang voor we ontdekten dat we een beetje vreemder waren dan de Angelsaksische kinderen in de buurt. Op het grasveld voor ons huis werden hele lammeren of varkens aan het spit gebraden. We kre-

gen gestoofd orgaanvlees en kool mee als lunch. Op bazaars stak mijn moeders zure-kersenstrudel af tegen de drilpuddingen en de Rice Krispie-squares. Kipfilet kwam in ons eetwoordenboek niet voor. Ondanks mijn verbanning was ik zo gulzig en begerig als een kind maar zijn kan. Mijn moeders verboden keuken met zijn vlees- en intense paprikageur sprak tot mijn verbeelding en ik verslond elke druppel van haar met zure room gebonden stoofpotten, haar luchtige *dumplings* en haar azijnige koolsalades die ze tussen haar vingers fijnkneep.

Het ging er bij ons thuis strikt aan toe en de maaltijden waren heilig. Anders dan mijn klasgenoten die om halfzes met een bord op schoot in hun hangplek in de kelder of voor de tv zaten, aten wij bijna nooit voor acht uur en altijd aan tafel. Mijn moeder, die vaak heen en weer liep om koude biertjes voor mijn vader te halen, zat het dichtst bij de keuken. Zijn plaats, vlak bij het raam, kon je herkennen aan de schaal olijven en een leeg bord voor botjes. Bij ons thuis vereerden we botten in alle soorten en maten en we leerden al vroeg om kippenvleugels in onze mond zo te draaien dat ze in tweeën knapten en om met onze tanden over varkensribbetjes te schrapen en zo het smakelijke flinterdunne beenvlies eraf te trekken.

Mijn ouders maakten deel uit van een generatie van strevers voor wie geld en winst alles betekenden. Mijn vader was eind jaren zestig in Toronto aangekomen met eenentwintig dollar op zak en zonder een woord Engels.

Hij beschouwde zijn zware Hongaarse accent als zijn grootste vloek en zwoer dat zijn eigen kinderen perfect zouden leren spreken. Hij hield ons weg bij de groepen andere Oost-Europeanen die vaak in een zaaltje of de kelder van een kerk bij elkaar kwamen, voor de gezelligheid en om

samen naar 'het oude land' te smachten. In plaats daarvan werkte hij dag- en nachtdiensten als elektricien, zei ja tegen alles wat daartussenin voorbijkwam en bouwde een Nieuwe Wereld-cocon om ons heen. Hij is nooit terug geweest naar het vlakke land van Noord-Servië waar hij was opgegroeid, zelfs niet toen zijn vader doodging aan longkanker.

Mijn moeder voer op haar vijfde met mijn grootmoeder vanuit de Joegoslavische havenstad Rijeka naar Montreal. Mijn grootmoeder was vlak na haar trouwen van haar in verwachting geraakt. Mijn moeder kan zich weinig van de reis naar Canada herinneren, alleen dat ze bijna de hele reis misselijk was. Mijn grootvader was, zoals veel mannen van zijn generatie, extreem patriottisch en hij kon het niet verdragen dat Kroatië onder invloed van het communisme kwam. Hij liet mijn zwangere grootmoeder achter om mee te vechten in een van de vele Joegoslavische oorlogen en emigreerde daarna via Oostenrijk naar Canada. Mijn moeder werd geboren op een strobed in een schuur waar het vee uit was gejaagd. Vijf jaar lang aten ze weinig anders dan droog brood, bevochtigd met zout water, of bonensoep. Uiteindelijk werd mijn grootvader onder druk gezet om visa voor ze te regelen en geld te sturen voor hun overtocht. Mijn grootouders sliepen zo lang ik me kan herinneren in aparte slaapkamers.

Mijn grootmoeder Baba Stanešič leerde vooral Engels van de televisie, waardoor ze een abrupte, vormelijke manier van spreken had. Met haar strenge gezicht en haar heftige gebaren kon ze buurtkinderen binnen een paar seconden van haar oprit jagen. Mijn grootmoeder leek helemaal niet op de *mémés* en *nanas* van mijn vriendinnen; een en al knuffels, zelfgebakken zandkoek en blinde, onvoorwaardelijke

liefde. Onze *baba* vulde onze hoofden graag met gepraat over dood, bijgeloof en de plagen van de overgang. Haar muren hingen vol schilderijen van Jezus en haar lades zaten vol maandverband. Ze droeg zomer en winter dikke wollen maillots.

Toen we haar mee uit lunchen namen in een van de nietszeggende restaurants in onze stad wilde ze niks van het saladebuffet weten en riep luidkeels om vlees. Ze had elke dag een zakkerige paarse joggingbroek aan met een lange donkerblauwe regenjas erover, behalve op zondag. Dan ging ze naar de kerk, behangen met alle sieraden die ze had. Haar huis, vol gehaakte kleedjes, Kroatische vlaggen, foto's van Tito en religieuze iconen, maakte een barokke, museumachtige indruk. Er stonden allemaal dingen waar ik wel naar mocht kijken maar die ik nooit mocht aanraken. Ik voelde alleen een band met haar als we bij haar gingen lunchen en zij het eten uit haar boerenjeugd kookte. Haar goudkleurige kippensoep glinsterde van het vet en zat vol kleine zelfgemaakte eiernoedels, en haar zoute koolrolletjes waren gestoofd met leerachtige hompen gerookte worst. Ik keek vol ontzag toe hoe ze kool raspte op een houten mandoline, de koolsiertjes met haar brede schouders en mannenarmen in glazen potten met zout stopte en die wegzette om te fermenteren in een griezelige kelder zonder spinnen met muren die zo rood waren dat mijn zus altijd zei dat ze met varkensbloed geveerd waren. Haar toetjes waren niet luchtig of kleurrijk maar zwaar, donker en onopvallend, tulbandcakes doortrokken van koffie of chocola, taarten van maïsmeel en fijngestampte walnoten, hazelnootbroodjes dik bestoven met poedersuiker.

Toen mijn zus en ik tien en elf waren, op het punt tieners te worden, begon onze grootmoeder een adviescampagne

over mannen – hoe je ze moest vangen, hoe je ze moest houden en hoe zij dacht dat we ze gelukkig moesten maken. Ze bekritiseerde onze uiterlijke verschijning; de afgeknipte spijkerbroeken en de slippers die we droegen, het haar waar we af en toe heel snel een borstel doorheen haalden. Ze hield vol: ‘Als je wilt trouwen, moet je strakke zwarte jurken dragen en veel make-up opdoen!’ Toen we ongesteld werden, joeg ze ons bij stenen schouwen en grote keien in de tuin vandaan omdat ze geloofde dat we minder vruchtbaar zouden worden als we op die koude oppervlakken gingen zitten. En ze gaf me op mijn kop voor mijn lange, opwindend snelle ritten op de fiets omdat ze beweerde dat die een bedreiging waren voor mijn maagdelijkheid. Ze vertelde ons dat het, als we eenmaal getrouwd waren, onze plicht was om het huis schoon te maken en de ijskast goed te bevoorraden, anders mochten onze echtgenoten ons slaan tot we bont en blauw waren.

Ik stel me voor dat mijn ouders precies bij elkaar pasten toen ze elkaar leerden kennen. Mijn moeder was vijftien jaar en was altijd enig kind gebleven. Ze had haar jeugd groten-deels alleen doorgebracht en al was ze een aantrekkelijke tiener geworden, ze was ook verlegen en onervaren. Mijn vader was eenentwintig en begon net de pijn van de ballingschap te voelen. Hij dronk, rookte, had lange bakkebaarden en hij was zelfverzekerd omdat hij knap was. Mijn moeder zegt wel eens dat hij zichzelf nogal een charmeur vond. Het was moeilijk voor hem toen hij ontdekte dat zijn elektriciendiploma in Canada niets voorstelde. Hij moest twee jaar als taxichauffeur werken terwijl hij Engelse les nam en leerde voor zijn Canadese diploma. Zijn nieuwe leven was onverwacht eenzaam. Niemand kon zijn naam foutloos spellen of uitspreken. Niemand kon waardering opbrengen voor

zijn droge humor. Op een dag, toen hij op een bouwterrein werkte, zei hij tegen de assistente van de voorman dat hij 'MacKlinec' heette, naar alle Schotten die hij had ontmoet, en zij ponste de letters in een rood stuk plakband dat hij voor op zijn helm plakte.

Mijn moeder gaf mijn vader een plek om te nestelen, om zich thuis te gaan voelen. Mijn vader gaf mijn moeder de liefde en het gevoel ergens bij te horen waar ze zo naar verlangde. Ze deelden een taal (Servisch-Kroatisch) en de sterke behoefte aan hun verleden te ontsnappen. Ze trouwden zo gauw mijn moeder de middelbare school had afgemaakt, na een verkeringstijd van drie jaar waarin mijn vader elk weekend drie uur moest rijden om haar te kunnen zien en dan bij mijn grootouders op de bank sliep. Mijn zus werd bijna meteen geboren, en dertien maanden later kwam ik. Mijn ouders werden niet alleen man en vrouw maar een team, verliefd op elkaar en op wie ze dachten dat ze konden worden. Hun overdreven trots op elkaar en hun overdadige lichamelijke liefdesuitingen joegen mijn zus en mij al vanaf jonge leeftijd de kamer uit omdat we ons te veel voelden.

Tegen de tijd dat ik acht jaar was, begonnen mijn ouders hun ambities te verwezenlijken en raakten in dat proces hun lust tot doe-het-zelf-ouderschap kwijt. Ze hielden ongetwijfeld van ons, maar die liefde veranderde in een soort welwillende verwaarlozing. Zij runden hun autoproductiebedrijf en wij werden ongetemde, rijke kinderen. Onze slaapkamers stonden vol met de laatste gadgets – videorecorders en Sony walkmans – maar onze verjaardagen gingen ongemerkt voorbij en onze kleren werden niet gewassen. We kregen een koord met de sleutels van het huis en moesten onszelf na school binnenlaten. Mijn moeder maakte ons 's ochtends wakker met een telefoontje.

We maakten misbruik van de situatie door te spijbelen van onze strenge Frans-katholieke school. Als negenjarige vertelde ik de secretaresse van school met mijn beste 'grote mensen'-stem dat we niet zouden komen en dat was het teken voor mijn zus om een ontbijt van druivenijs en popcorn te maken. We speelden Monopoly en keken doodenge herhalingen van *Dark Shadows*, dat was heel wat aantrekkelijker dan de hele dag onder het toeziend oog van de nonnen op École St Joseph door te brengen.

Geld was heel belangrijk voor mijn ouders, als compensatie voor een straatarme jeugd waarin ze alleen maïs en kool te eten hadden gekregen. Nu gingen we drie keer in de week steak eten. De andere avonden lieten we pizza bezorgen of haalden we KFC. Onze verrukkelijke boerenmaaltijden verdwenen langzaam. Mijn zus had een afkeer gehad van die familietraditie en was maar al te blij, maar ik vond het verschrikkelijk. Het werd saai en doods aan tafel. Mijn ouders hadden het alleen nog maar over auto-onderdelen en volumes en zendingen terwijl mijn zus en ik snel aten, stil als geesten, en dan weer naar onze slaapkamers verdwenen.

Onze nederige familieceremonies – salami eten die door mijn vader in de schuur was opgehangen; plakken spek roosteren aan spiesen boven de kooltjes van het vuur in de open haard; goulash koken in de zomer, in een roestige pot aan een ketting – werden een verre herinnering. Ik verlangde naar de tijden dat we samen – mijn vader, moeder, zus en ik – op goedkope klapstoelen in de tuin hadden gezeten met mijn vaders zigeunermuziek op de draagbare cassettespeler en mijn moeders kippen zoekend naar wormen in het gras. We zeiden niet veel, we waren geen emotionele familie. We aten, maakten een waarderende opmerking over het eten,

de warme avond, het geluk dat we het huis en de landerijen om ons heen de onze mochten noemen.

Tegen mijn tiende verjaardag was ik al zo zelfredzaam dat de moeders van vriendinnen er versteld van stonden. Dat werd officieel gemarkeerd, al was het onbedoeld, toen mijn moeder me na een bezoek aan de tandarts bij school afzette. Terwijl ik aarzelend met mijn tong langs een mond vol nieuwe metalen vullingen gleed, rende ik om de scherpe contouren van de Lincoln Continental heen die al helemaal bedekt was met vroege zomervliegjes. In haar uitgestrekte hand had ze een bruine lunchzak met kalfsspiesen, gepaneerd met geplette Ritz-crackers. Met haar voet al op het gaspedaal gaf ze me een warme, naar knoflook geurende kus op mijn voorhoofd en ik moest roepen om haar eraan te herinneren dat ik een briefje voor mijn leraar nodig had om uit te leggen waarom ik te laat was. Ze zocht in haar tas naar een pen. 'Kun je het niet zelf schrijven?' zei ze zuchtend. Ik knikte, als altijd verlangend het haar naar de zin te maken, maar tegelijk verbluft omdat ik de opdracht kreeg valsheid in geschrifte te plegen. Mijn moeder gaf me de pen en een lege verpakking van McDonalds-frietjes die ze op de achterbank had gevonden, en spoot ervandoor, naar haar werk.

Vanaf dat moment reproduceerde ik trouw mijn moeders slordige handschrift en werd zo dus eigenlijk mijn eigen ondertekenaar en voogd. Ik tekende mijn rapporten en toestemmingsformulieren, zelfs mijn inschrijving voor high school. Elk jaar in augustus werd ik met een paar honderd dollar op zak bij de Mall afgeleverd om kleren voor het nieuwe schooljaar te kopen. Bij ieder ander kind was dat op een ramp uitgelopen, maar niemand was ooit bang dat ik thuis zou komen met te korte rokjes of punkkleren. Ik zag deze vrijheid en autonomie als een kostbaar geschenk, iets om

te behoeden, wat mijn ouders het onderhoudsarme kind bezorgde dat ze het hardst nodig hadden.

Volwassenen begonnen tegen me te praten alsof ik ook een volwassene was. Op mijn dertiende dachten ze al dat ik aan de universiteit studeerde. Mijn ouders probeerden mijn jeugd niet te verlengen, integendeel, het bleef ze ergeren dat ze me bezig moesten houden. Dankzij hun pragmatisme kreeg ik de kans meer verantwoordelijkheid voor mezelf te nemen, en zelf te kiezen hoe ik mijn zomervakantie wilde doorbrengen. Ik gaf mezelf op voor turnen en zwemmen en leefde op broodjes kip en Fudgesicles van de plaatselijke snackbar. Ik reisde heen en weer per taxi en betaalde ervoor met geld uit een speciale la in de gang. Aan het eind van de dag toonde mijn moeder weinig interesse voor mijn vooruitgang in de borstcrawl of aan de brug met gelijke leggers, maar ze wilde wel weten wat ik die dag precies had gegeten, zodat ze er gerust op kon zijn dat ik geen lege maag had gehad.

Ik begon mijn ouders beetje bij beetje te ontgroeien. Ik besloot dat ik nog beter helemaal alleen kon zijn dan eenzaam te zijn onder hun dak. In de voorjaarsvakantie, toen mijn vriendinnen met hun familie in busjes naar Disneyland of Myrtle Beach trokken, vroeg ik mijn moeder of ze me naar ons zomerhuisje wilde brengen. Ze waadde met me door de sneeuw om te kijken of ik de sleutel wel omgedraaid kreeg en liet me achter met genoeg eten voor de hele week. Ze wist dat ik niet bang zou zijn, dat hoefde ze niet eens te vragen. Tegen die tijd had ze er genoeg vertrouwen in dat ik wist wat ik deed. Ik stookte vuurtjes en maakte lange wandelingen in de sneeuw, langs alle andere huisjes die leegstonden. De sneeuw op hun veranda's was ongerept en er hingen lange puntige ijspegels aan hun dakranden. Ik stofzuigde, dweilde

en schrobde de badkuip en genoot van de verantwoordelijkheden die voor mezelf zorgen met zich meebracht. Al was het tweepersoonsbed van mijn ouders beschikbaar, ik koos ervoor om in mijn krakende houten bed in de kleinste slaapkamer te slapen. Ik was de enige levende persoon tien kilometer in de omtrek en ik merkte dat ik het prima vond om dagenlang met niemand te praten.

Al snel vond ik het heel gewoon om grote afstanden alleen af te leggen, ik hunkerde ernaar te vertrekken, te ontsnappen. Op mijn zestiende verlangde ik wanhopig naar een leven buiten onze industriestad in Ontario met de overheersende fabrieksschoorstenen van Chrysler, Ford en General Motors. Gefinancierd door mijn vader en moeder en gevoed door mijn eigen pure lef schreef ik mezelf in op een Zwitserse kostschool. Tijdens het laatste stuk in de auto naar het vliegveld popelde ik om te vertrekken en ik hield mijn ouders tegen toen ze me naar de gate wilden brengen. Het betekende alles voor me om die laatste honderden meters alleen af te leggen. Toen ik ze achterliet en een hoek omsloeg, kwam er een schreeuw van opluchting in me omhoog. Voor het eerst in mijn leven voelde ik me echt vrij.

Op school maakte ik vrienden, bleef op na de avondklok om met mijn twee kamergenootjes te roddelen en zat samen met anderen aan tafel in de eetzaal mijn lunch te eten, maar ik bleef verlangen naar eenzaamheid en ontsnapping. Ik belde mijn moeder en vroeg haar een leugen te vertellen over een familielid in Zwitserland zodat ik Thanksgiving alleen kon doorbrengen. Ik boekte een couchette naar Wenen terwijl mijn klasgenootjes in kleine groepjes naar Parijs en Florence gingen. Na twee maanden Duitse les kwam ik op het Westbahnhof aan en maakte taxichauffeurs boos omdat ze het adres van het kleine pension niet kenden

dat ik op een papiertje had geschreven. Ze reden geïrriteerd in de rondte, zoekend naar de Kirchengasse, gefrustreerd door mijn uitspraak, zodat ik bijna in tranen uitbarstte. Ik begon me af te vragen wat me had bezielde om zoiets helemaal alleen te ondernemen en weigerde die avond nog naar buiten te gaan. Ik zat op mijn smalle bed en luisterde naar de trams die voorbijreden. Maar de volgende morgen leek de stad al een stuk vriendelijker en de straten vergevingsgezinder. Ik begon het fijn te vinden, die eerste wandeling door de straten van een nieuwe stad, ontdekken hoe de dingen werken: de structuur en de indeling van de straten, de manier waarop je koffie moet bestellen.

In de paas- en zomervakanties zocht ik plekken uit die steeds minder comfortabel aanvoelden omdat ik almaar verder in onbekend terrein wilde doordringen. Ik ging alleen naar Corsica, IJsland en Bosnië en als ik op kostschool terugkwam, voelde ik me springlevend en tot alles in staat. Bij mijn klasgenoten, die fluisterden en me laatdunkende blikken toewierpen, kreeg ik de reputatie afstandelijk te zijn, maar de jongere leraressen bewonderden mijn eigenzinnigheid en koelbloedigheid en nodigden me uit voor koffie en wijn of voor grote-mensenetentjes met brie en paté in hun kleine appartementen buiten de campus.

Als ik alleen wegging kon ik me terugtrekken in iets onschuldigs en onzekers – een soort rebellie, nadat ik al zo vroeg volwassen was geworden. Ik ontdekte aan welke omgeving ik de voorkeur gaf: lunchrooms met deprimeerende houten meubels en plastic tafelkleden; sigarenwinkel-tjes op de hoek van de straat waar ze modderige espresso en sandwiches met salami en rauwe ui verkochten; arbeiderskantines waar het bestek op elke tafel rechtop in een glas stond. Uiteindelijk kreeg ik genoeg zelfvertrouwen om zelfs

taveernes met alleen maar mannen binnen te gaan, waar de blozende waard vaak achter de tap stond te eten en te roken. Ik huurde goedkope kamers bij gepensioneerden in huis waar ik per krakend trammetje naartoe reed terwijl ik als snack stukjes vlees at die op een straathoek voor een met graffiti bespoten appartementengebouw waren gebakken.

Ik ging me anders kleden, want ik wilde er minder Noord-Amerikaans uitzien. Ik gaf mijn versleten spijkerbroeken en mocassins weg en mijn kleren vol logo's die ik in de mall had gekocht. Ik koos voor gedempte kleuren, knielange rokken en laarzen; mijn haar had ik simpel, in een staart of een bob. Mensen vroegen me of ik Scandinavisch was of praatten Frans tegen me, namen steeds minder vaak aan dat ik een vreemdeling of een toerist was. Ik genoot van de treinritten in mijn eentje, mijn eerste drankjes in een echte bar, van het gevoel mysterieus te zijn toen mannen naar me begonnen te kijken, heel vleierend was dat. Ik ontdekte dat ik gevoel voor talen had en overwon mijn verlegenheid, ik was vindingrijk genoeg om gebroken Italiaans te praten in Roemenië of om stukjes Portugees in elkaar te flansen. Ik kon al snel uithangborden in het Cyrillisch ontcijferen en Nederlandse verpakkingen lezen.

Het gevoel in beweging te zijn was zo opwindend, het gaf me het idee dat ik vooruitging en het herinnerde me eraan hoe ver ik van huis was. De ultieme bevrediging vond ik op vliegvelden, als ik mijn naam op een boardingpass zag staan en mijn steeds meer beduimelde paspoort vasthield alsof ik altijd al voorbestemd was geweest om te reizen. Ik stopte mijn papieren maar zelden terug in mijn zak zonder even stil te staan bij mijn vreemde, vervormde Hongaarse naam. Een naam die in principe niet van de dorpen op het vlakke land had moeten afdwalen, die nooit bedoeld was om verder te komen dan een treinreis van dertig kilometer.

Na een jaar vond ik mezelf te oud geworden voor de regels en beperkingen van de kostschool en schreef ik me in op een school in Dublin. Het was tijd dat ik op mezelf ging wonen en ik had besloten dat het makkelijker was om dat voor de eerste keer in een land te doen waar ze Engels spreken. Ik huurde een goedkope zolderetage in een Georgian rijtjeshuis aan de zuidkant van de stad met uitzicht op Dublin Bay, en daar vond ik de liefde van mijn leven: ik leerde mezelf koken.

Als zeventienjarige die op zichzelf woonde en naar een school vol O'Connells en Donelly's ging, was ik een anomalie en waarschijnlijk zelfs illegaal, maar omdat ze mijn schoolgeld zo graag wilden hebben, deden we net alsof we dat niet wisten. Ik bestudeerde Joyce, Yeats, kansberekening en Russisch en ondertussen deden geruchten de ronde dat ik wees zou zijn. Als ik al eenzaam was, compenseerde ik dat door maaltijden uit mijn eerste kookboek uit te proberen, een boek met een harde kaft dat *Foods of the World* heette en dat ik op een reisje naar Londen voor twee pond in de uitverkoop had gevonden.

Ik raakte verdiept in de beschrijvingen van eten waar ik nog nooit van had gehoord en dat ik nog nooit had geproefd: *Polo*, een rijstgerecht met kip uit Irak, jachtschotel uit Szechuan, in bananenbladeren geroosterde vis. In mijn primitieve keuken met het gekraste zeil en het tweepits elektrische kookplaatje maakte ik een Ierse versie van exotische recepten met de ingrediënten die ik toevallig te pakken kon krijgen. Ik pelde garnalen, kookte couscous en sneed koriander en aubergines met mijn Zwitserse zakmes. Ik werd dol op pasta met knoflook, chilipeper en olijfolie en op Marokkaanse lamsstoofschotel met kikkererwten. Tegen het eind van het schooljaar had ik een voet aan de grond gekregen

op culinair gebied én mijn maagdelijkheid verloren; het laatste met een van mijn klasgenoten, mogelijk gemaakt door een bezoekje aan de dokter van de Well Woman Clinic die me de straat weer op duwde met een papieren zak vol illegale (in Ierland) anticonceptiepillen.

Mijn moeder stelde zich ondertussen voor dat ik op spaghetti en tonijn leefde. Toen ik aan het eind van het jaar naar Canada terugging was ze geschokt toen ze zag dat mijn lange, slanke figuur twee kilo zwaarder was geworden. Ik liet me niet meer de keuken uit jagen, maar nam mijn rechtmatige plaats naast haar in. We kregen een band, zo teder en duurzaam als onze vingerafdrukken in de dumplings van kastanjemeel die we op zachte theedoeken uitspreidden. Ze leerde me de favoriete recepten uit mijn jeugd – knapperige schnitzel, als een potlood zo dun, dikke eiernoedels met bruinebakken uien, een hartige zomerschotel van bonen met paprikapoeder en zure room die we als kinderen ‘bonenmoes’ hadden genoemd – en in ruil leerde ik haar hoe ze gazpacho, geschroide tonijn en spinazie met chilipeper en mosterdzaadjes moest maken. Door zo samen te werken herstelden we onze nauwelijks omschreven moeder-dochterband en verklaarden we de culinaire oorlog aan mijn vader, die nog steeds minstens vier keer per week steak wilde eten. Soms, misschien omdat ze er spijt van had dat ze me ooit had weggestuurd uit de ruimte waar ik me nu zo thuis voelde, glimlachte mijn moeder weemoedig en raakte mijn wang aan met haar zoet ruikende, met meel bestoven handen. Toen ik naar de universiteit ging, belden we elkaar bijna elke dag en de eerste vraag was dan altijd: ‘Wat ga je vandaag eten?’

Tijdens mijn studententijd in Montreal bleef ik koken. Ik ontdekte markten, viswinkels en de fascinerende, maffe

winkeltjes in China Town. Ik trotseerde de winters die zes maanden duurden waarin het kwik regelmatig tot min vijftiendertig daalde en sjokte door de sneeuw om nog warme baguettes te kopen, en de uitdagend ongepasteuriseerde *fromage* van eenzame boeren uit Quebec. Mijn surrogaatouders in de keuken – Alice Waters, Hugh Carpenter en Biba Caggiano – duwden me zachtjes de culinaire wildernis van rauwe vis, venkel, mosselen en citroengras in. En tussen de colleges door maakte ik Shanghai noedels met zwarte bonen en oesters, of verse ravioli met pompoenvulling.

Mijn verhuizing naar Groot-Brittannië was plotseling en onverwacht. Ik liet mijn hond uit en een man uit Nieuw-Zeeland vroeg me de weg. Hij had slippers aan, ook al was het bijna november. We dronken een kop koffie die drie dagen duurde. Vier maanden later zaten we in een vliegtuig naar Glasgow met een werkvisum voor de Commonwealth in ons paspoort. Mijn vader was woedend. Hij hield vol dat hij niet naar de Nieuwe Wereld was geëmigreerd zodat zijn kinderen rechtsomkeert konden maken en teruggaan naar de oude. Hij had verwacht dat ik een baan in Chicago zou vinden, of uiteindelijk het familiebedrijf over zou nemen. Mijn liefdesavontuur ging na zes maanden als een nachtkaaars uit, maar ik koos ervoor om in het Verenigd Koninkrijk te blijven en ik sleepte mijn eerste baan in de wacht, bij een investeringsbank in Londen.

Eerst verwonderde ik me over mijn nieuwe gewichtige staat. Ik had een bureau. Een digitale telefoon. Niet één, maar drie platte monitors. De toiletten fonkelden van het marmer en graniet, en aan de muren van de vergaderruimtes hing kunst die meer kostte dan het piepkleine appartementje in Chelsea dat ik per week huurde. Het bedrijfsleven bracht me een financiële onafhankelijkheid die mijn wildste

dromen te boven ging. Ik ging uitgebreid op vakantie, ik gaf een fortuin uit aan kleren. Ik kocht een appartement in een oude schoenenfabriek, haalde de roestige leidingen eruit, bracht er veel glas en roestvrij staal voor terug. Overdag liet ik papieren ritselen en hielp ik de rijken nog rijker te worden. 's Avonds trok ik me op blote voeten terug in mijn nieuwe, perfecte keuken en kookte ik quasi boereneten en was dankbaar dat ik zoveel geluk had.

Ochtend na ochtend werden de maanden jaren. Ik spoelde in een golf van gepoetste schoenen en grijze overjassen door marmeren ontvangsthallen en ik voelde me steeds ongemakkelijker, ik begon me zelfs te vervelen. Ik wilde een eerlijke trots kunnen voelen die ik bij een bank zelden voelde omdat ik te rechtdoorzee was, te veel opgevoed met het ouderwetse idee van eer om er te kunnen gedijen. Ik kreeg er de kriebels van dat iedereen zo hetzelfde was; de mensen die zich allemaal zo grondig hadden voorbereid, naar de juiste scholen waren gegaan, de juiste zinnen uitspraken tijdens hun sollicitatiegesprek, om de volgende dertig jaar het minimum te doen waarmee ze zichzelf drijvende konden houden. Het was verloren, betekenisloos werk dat nooit ophield. Elke ochtend pantserde ik mezelf, ik kleedde me aan en kamde mijn haar en liep door de draaideur een levende pr-campagne in. Langzaam begon ik mijn baan te haten. Een van de beste dingen aan mijn geadopteerde stad was hoe makkelijk je er weg kon komen – Londen was het middelpunt van het heelal en je kon overal heen vliegen. Ik zocht voldoening in vliegreisjes.

Eerst was het een of twee keer per maand, en af en toe een driedaags weekend. Al snel was ik vijf van elke zes weekends op reis, steeds verder en steeds heftiger. Na een vlucht om 17.38 uur op vrijdagavond zat ik om 21.00 uur pens te

eten in Napels. De eerste veerboot van een eiland in Zweden gaf me nog net de tijd voor een ontbijt van rivierkreeft en een ijskoude zwempartij voor ik mijn vlucht moest halen. Poolse boerenpensions, Zwitserse 'slaap in het stro'-berghutten, een achteraf appartementje in een groezelige wijk van Lissabon: het werden allemaal tweede huizen. Maandagmorgen meldde ik me op kantoor met haar dat nog vochtig was van buitenlands water en schoenen vol zand en klei. Ik werd heel bekwaam in forenzen vanaf de meest authentieke en verafgelegen plaatsen en een expert in leven voor de belofte die het weekend inhield.

Ik ging op bezoek bij mijn ouders in Canada en ik zag dat er in de jaren sinds ik naar Engeland was verhuisd een grote kloof tussen ons was gegroeid. Ik was in loondienst, aan mijn bureau gekluisterd en laks terwijl zij keihard werkten: onderdelen stapelen, chemicaliën uitschenken en toezicht houden gedurende twee lange, uitputtende diensten in de fabriek. De handen van mijn moeder waren ruw en vol kloven, de mijne waren glad en roze. Ik werd er pijnlijk aan herinnerd hoe makkelijk en nietszeggend mijn leven was en de trots en de soberheid van hun leven maakten me deemoedig. Toen ik na vijf dagen weer op Heathrow landde, had ik een plan. De volgende dag nam ik ontslag. Een week later kwamen de werkmannen. Ze maakten een grote eikenhouten tafel voor twaalf personen en installeerden een industriële afwasmachine. Zes weken later had ik mijn eerste cursus. Mijn nieuwe leven, mijn nieuwe bedrijf 'Eten Drinken Praten' was geboren.

Vier maanden later vloog ik weer naar huis om mijn moeder te zien. Het was een week voor Kerstmis en ik had maanden non-stop gewerkt: ik maakte werkweken van zestig uur, moest lange dagen staan en de volle boodschappentassen

van de markt naar huis slepen. Onze eerste avond zaten we tot heel laat samen in de keuken. Ze warmde kippensoep met dumplings op. Ik wreef in mijn ogen die nog droog waren van de vlucht en voelde dat mijn moeder mijn hand pakte en er met haar vingers langs ging. Mijn hand zat vol pijnlijke kloofjes van uren potten en pannen schoonschrobben en werkvlakken afnemen met oude in bleek gedrenkte doeken. Ze bekeek mijn hand aandachtig en toen ze me aankeek zag ik tranen in haar ogen.

‘Jen,’ zei ze teder terwijl ze mijn hand omhoog bracht en hem kustte. ‘Je hebt werkmanshanden. Net als je vader en ik.’